

УДК 327.7БРІКС

А.В. Трофименко
М.С. Альошина

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ БРІКС

У статті представлено аналіз процесу становлення та розвитку БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР) як політичного об'єднання нового типу. Автори встановили основні причини створення БРІКС, дослідили процес його еволюції від віртуального проекту до реальної організації, виділивши в ньому чотири основні етапи. Виокремлено ключові механізми співробітництва держав-членів в рамках цього об'єднання та основні сфери взаємодії між ними. Окрема увага приділена створенню Банку реконструкції та розвитку БРІКС.

Ключові слова: БРІКС, міжнародна організація, саміт, Банк реконструкції та розвитку, формат «outreach».

DOI 10.34079/2226-2830-2019-9-25-120-127

Світову систему з початку третього тисячоліття характеризує дві основні тенденції, це процеси глобалізації та регіоналізації. Переслідуючи власні національні інтереси, прагнучи збільшити власну роль на міжнародній арені, розширити політичні, економічні, культурні та інші контакти з іншими державами сучасні країни об'єднуються в організації та співтовариства різного спрямування та масштабу. Ці тенденції визначає можливість активної участі будь-якої країни одночасно в декількох двосторонніх і багатосторонніх угрупованнях. Зацікавленість в участі в нових формуваннях проявляють держави різних категорій, різного природного, економічного, людського, військового потенціалу, що відносяться до розряду розвинених країн і країн, що розвиваються, великі держави і наддержави, сусідні, суміжні або розташовані в тисячах кілометрів один від одного. Не виключенням є і Україна, що сьогодні є членом низки різноманітних організацій та офіційно взяла курс на приєднання до ЄС та НАТО, організацій, що об'єднують економічно розвинені держави із сталими демократичними традиціями.

Серед сучасних міжнародних угруповань, що мають специфічні риси та значним чином відрізняються від класичних організацій, особливе місце посідає БРІКС, яка відноситься до міжнародних об'єднань нового типу, представляє собою політичний неформальний клуб, об'єднуючи країни з економіками, що розвиваються швидкими темпами. Цього року виповнюється вісімнадцять років з того моменту, як Джим О'Нілл, економіст американської фінансово-інвестиційної компанії «Голдман Сакс», запропонував термін БРІК для позначення чотирьох економік світу з найбільш динамічно зростаючими обсягами ВВП – Бразилії, Росії, Індії і Китаю. У 2011 році до групи цих країн приєдналася ПАР, і БРІК перетворився на БРІКС. Група БРІКС бере свій початок у 2006 р., з того часу Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка все більш тісно координують свою політику з ключових міжнародних проблем, а також відіграють активну роль у формуванні багатополярного світового порядку і розробці сучасних моделей для світових фінансових і торгових систем.

Цей альянс має значні перспективи, багато економістів заявляють про те, що економічний потенціал Бразилії, Росії, Індії, Китаю та ПАР настільки великий, що вони можуть стати однією з найбільш домінуючих економік до 2050 року. Відносно високі економічні показники цих країн дають привід припускати, що відбулася свого роду ізоляція БРІКС від багатшого розвиненого світу. Різде вторгнення країн БРІКС в світову економіку передбачає шок величезних пропорцій, який може привести до суттєвих змін в економічному глобальному процесі.

З огляду на це, значний науковий інтерес представляє дослідження процесу становлення та розвитку цього об'єднання, виділення основних тенденцій його еволюції.

Об'єктом даного дослідження є політичний клуб БРІКС, предметом виступають основні етапи процесу його становлення та розвитку. Метою статті є встановити основні етапи та виокремити тенденції становлення та еволюції БРІКС як міжнародного угруповання. Тематика БРІКС є досить цікавою для українських науковців, ця група стала об'єктом аналізу таких вітчизняних науковців, як А.І. Шевцов, Г.І. Мерніков, Л. Самойлова, Т. Кузьмич, О.М. Биков, І.М. Проценко, М. В. Зайцева, К.В. Вакарчук

тощо, їх роботи представляють дослідження різних аспектів співробітництва між країнами-членами, встановлюють причини створення такої групи, розглядають особливості її функціонування.

Сьогодні БРІКС об'єднує 3 млрд. осіб, а це 43% населення Землі на території 39,7 млн. кв. км. (26%), ВВП цих країн складає 13 трлн. доларів на рік, що дорівнює 27% усього світового виробництва та їм належить 15% від світової торгівлі. Майже в кожному порівнянні ці країни будуть найбільшим глобальним проектом. Таке велике зростання обумовлено великою кількістю програм, які спрямовані на економічне та енергетичне співробітництво, розширення експорту та імпорту між країнами та на взаємну допомогу [3].

БРІКС на сучасному етапі – це інтеграційна структура нового типу, що відрізняється від інших регіональних об'єднань, що посідає унікальне місце в глобальній економіці, представляючи найбільший ринок в світі.

Первинна мета створення союзу БРІКС полягає не стільки в подальшому зростанні економік країн-членів за рахунок налагодження співпраці між ними, скільки в налагодженні тісного зв'язку між представниками основних регіонів, що мають спільні риси в своєму розвитку, адже господарські комплекси Китаю, Індії, Росії, Бразилії та ПАР не належать до високорозвинених систем постіндустріального устрою, незважаючи на тривалу позитивну економічну динаміку в цих країнах, їх економіки є переважно сировинними та індустріально-аграрними, базуються на експорті енергоносіїв, сировини та товарів з низьким рівнем переробки.

БРІКС представляє собою форум для взаємного діалогу між країнами та тісну взаємодію між країнами. Мета організації полягала в тому, щоб домагатися реформ в МВФ (членами якого є всі країни-учасниці БРІКС), надання кредитів у проектах інфраструктури; тісна координація з питань зовнішньої політики та вирішення проблем у науково-технічних, культурних, політичних і економічних [1].

Найважливішою передумовою до формування та становлення БРІКС вважається співдружність країн цієї організації у рамках двостороннього та трьохстороннього об'єднання, а саме: Росія – Індія, Росія – Китай, Росія – Індія – Китай, Індія – Бразилія – Південно-Африканська Республіка. До важливих питань взаємодії у цій організації відносяться: подолання економічно-фінансової кризи, використання кращих технологій у виробництві та поліпшення показників рівня життя, допомога один одному, обмін досвідом та створення спільних проектів [8].

Період формування політичного об'єднання БРІКС починається з листопада 2001 року, адже саме тоді був зроблений перший крок до становлення та формування організації БРІКС. Саме в цей час абревіатура «БРІК» (за першими літерами назви країн Бразилія, Російська Федерація, Індія та Китайська Народна Республіка) вперше була запропонована аналітиком та провідним економістом фінансової компанії Goldman Sachs Джимом О'Нілом в листопаді 2001 року в його аналітичній записці «Цегли для нової економіки» (Building Better Global Economic) [12].

Термін «БРІК» придбав широку популярність у 2003 році, саме коли вийшла аналітична доповідь експертів банку Goldman Sachs під заголовком «Мрії БРІК – Шлях в 2050 рік», де прогнозувалося, що до 2040 року країни, які входять до цієї організації наздоженуть, а до 2050 року перевершать ВВП найбільш розвинутих країн, таких як США, Німеччина, Італія, Франція, Японія і країни Західної Європи. Також прогнозувалося, що Китай у 2041 року стане найбільшою економікою у світі. Росія до 2028 року і Бразилія до

2036 року випередять Францію та Німеччину, а Індія до 2032 року перевершить своїм обсягом ВВП Японію [2].

Проте до 2006 року активної взаємодії між цими країнами не спостерігалось. Тільки у 2006 року Російська Федерація ініціювала створення організації у рамках Петербурзького (Росія) економічного форуму, у якому брали участь Росія, Китай, Бразилія та Індія. Після чого починається налагодження діалогу між країнами-членами шляхом проведення офіційних регулярних самітів. Перший офіційний саміт БРІК пройшов у Росії (Єкатеринбург) – 16 червня 2009 року (по завершенню було підписано два документи, у першому країни учасники досягнули домовленості щодо проведення наступного саміту у Бразилії в 2010 році, а у другому документі були розглянуті основні питання глобальної продовольчої безпеки. Також країни-учасниці БРІК висловили своє бажання щодо подальших зустрічей не тільки міністрів іноземних справ, а і міністрів фінансів та керуючих центральними банками.

З того часу саміти між державами перетворилися на головний механізм взаємодії в рамках БРІКС, які відбуваються щорічно на території держави, яка головує в угрупованні в поточному році.

Другий саміт пройшов вже у Бразилії (Бразилія) – 15 квітня 2010 року (було розглянуто питання щодо розвитку країн у пост кризисний період і нових перспективних напрямків співробітництва. Крім цього були обговорені хвилюючі сучасні проблеми, а саме проблеми ядерної війни та міжнародного тероризму. Також наприкінці саміту центральними банками кожної країни – учасниці БРІКС був підписаний Меморандум про співробітництво) [5].

У 2011 року розпочався новий період розвитку об'єднання з приєднанням до об'єднання Південно-Африканської Республіки (ПАР). На саміті «Великої двадцятки» в Сеулі 11-12 листопада 2010 року ПАР висловила бажання приєднатися до БРІК. ПАР була приєднана за допомогою КНР і вже після цього група БРІК трансформувалася в БРІКС (BRICS - Brazil, Russia, India, China, South Africa). Це і стало новим етапом в формуванні та становленні організації, яка об'єднала та зблизила між собою п'ять країн, що швидко розвиваються та країн з ринками, котрі вирізняються високими темпами розвитку економіки та значною орієнтацією своїх товарів на експорт.

Зустрічі нового складу групи відбулися 13-14 квітня 2011 року на третьому саміті у Китаї (Санья) та 29 березня 2012 року на четвертому саміті у Індії (Нью-Делі). За їх результатами країни-учасниці домовились щодо економічної взаємодії між ними з активним використанням національної валюти, обговорили питання закупівель на Бразильську авіатехніку, створення власної фінансової системи та антикризові заходи, перспективи створення банку розвитку та реконструкції БРІКС. На четвертому саміті представники держав провели низку політичних консультацій, зокрема щодо ситуації в Ірані та Сирії. Президент Південно-Африканської Республіки Джейкоб Зума, заявив про велику зацікавленість Африки в інфраструктурних проектах і індустріальних ініціативах країн-учасниць).

П'ятий саміт мав місце в Південно-Африканській Республіці (Дурбан) 27 березня 2013 року. За підсумками саміту було оприлюднено Етеквінську декларацію і Етеквінський план дій. У декларації була дана оцінка поточної світової політичної і економічної ситуації, відображені загальні підходи країн БРІКС з актуальних питань у багатосторонньому співробітництві. У присутності лідерів БРІКС підписані угоди про співпрацю в сфері «зеленої економіки», та спільного фінансування інфраструктурних

проектів в Африці. Було також оголошено про підписання Декларації про створення Консорціуму експертних центрів країн БРІКС [10].

2014 рік ознаменувався створенням якісно нового економічного інституту, а саме Банку реконструкції та розвитку БРІКС на шостому саміті у Бразилії (Форталеза) – 15 – 17 липня 2014 року. За підсумками саміту лідери прийняли Форталезську декларацію і Форталезський план дій, основні положенням якої зводяться до створення пулу валютних резервів, згоди щодо співробітництва у інноваційній сфері, надання технічної допомоги для підготовки і реалізації проектів [7].

Головною причиною створення вважається критика країн-учасниць МВФ та Міжнародного Банку реконструкції та розвитку [9]. Основна задача банку – допомагати країнам-учасникам у період кризи, фінансування інфраструктурних проектів, сприяння розвитку приватного та державного бізнесу, він пропонує радикальну реформу міжнародної фінансової архітектури. Банком розвитку БРІКС вже схвалені перші п'ять інвестиційних проектів в області енергетики - по одному для кожної з країн-учасниць. В 2017 році Банк залучив \$300-500 млн. у вигляді облігацій та профінансувати 15 інфраструктурних проектів на суму до 3 млрд. доларів.

До пріоритетних питань сьомого саміту 8 – 9 липня 2015 року в м. Уфа (Росія) відносилися боротьба з тероризмом, польоти в космос спільних екіпажів країн-учасниць БРІКС, подальший розвиток Євразії, створення нового шовкового шляху між Росією та Китаєм, вступ Ірану до організації, криза в Греції, ситуація на сході України. Підсумковими документами зустрічі стали Уфимська декларація (ведення торгівлі в національних валютах) та Стратегія економічного партнерства до 2020 року, націлені на підвищення конкурентоспроможності країн на світовій арені, зміцнення зв'язків в енергетиці, сільському господарстві, науці та освіті. Уфимська декларація, яка займає 50 сторінок, акцентує увагу практично на всіх проблемах, від сирійського конфлікту до проблем навколишнього середовища, боротьби з корупцією і наркотиками [6].

Девізом восьмого саміту в Індії (Гоа) у жовтні 2016 р. стало «Формування затребуваних, інклюзивних та колективних рішень». Головний документ «Декларація Гоа» сформулював принципово нові завдання організації. До порядку денного входили такі питання, як зміцнення партнерства між країнами-учасницями; проблеми світової політики та боротьба і міжнародним тероризмом; питання глобальної економіки; зміна клімату; покращення стабільності світової економіки і фінансів та вдосконалення глобального управління. Була досягнута також домовленість щодо прискорення створення рейтингового агентства БРІКС і посилення координації країн в рамках «великої двадцятки» [11].

Цікавим елементом в діяльності БРІКС є так званий формат «outreach», що передбачає запрошення на саміті угруповання лідерів країн, що не входять до нього. Метою такого формату співробітництво є привернення уваги до співпраці з БРІКС як можна більшої кількості зростаючих економік з різних регіонів світу, цілі та інтереси розвитку яких багато в чому співпадають з цілями та інтересами організації. Так, в роботі дев'ятого саміту 4 – 5 вересня 2017 р. у КНР (м. Сямень) взяли участь лідери Гвінеї, Мексики, Таїланду, Єгипту та Таджикистану. А під час десятого саміту в липні 2018 р. в ПАР (м. Йоханнесбург) були присутні генсек ООН, лідери Аргентини, Індонезії, Єгипту, Ямайки, Туреччини, Анголи, Габону та Зімбабве.

Таким чином, прагнення збільшити власну роль на міжнародній арені, створити власний центр прийняття рішень, конкурентний США та ЄС, створити альтернативні

міжнародні фінансові структури обумовило створення хоча не офіційної проте масштабної та впливової міжнародної організації БРІКС. Зараз співробітництво в БРІКС охоплює значне коло різноманітних сфер, серед яких міжнародні відносини, економіка, енергетика, торгівля, фінанси, бізнес, сільське господарство, розвиток передових технологій, освоєння космосу, освіта, охорона здоров'я, наука і техніка, культура, охорона навколишнього середовища тощо.

У процесі її становлення та розвитку можна умовно виділити чотири основні етапи. Перший період (2001 – 2006 рр.) включає розробку віртуального проекту об'єднання, другий етап (2006 – 2011 рр.) характеризується його втіленням в реальність шляхом налагодження діалогу між країнами-членами в рамках щорічних офіційних самітів. Третій етап (2011 – 2014 рр.) розпочинається з розширенням угруповання з включенням до нього ПАР та характеризується поглибленням політичного діалогу з найбільш актуальних проблем міжнародного розвитку, включенням нових сфер взаємодії. Четвертий етап (з 2014 р.) демонструє перехід цього об'єднання на якісно новий рівень взаємодії, про що свідчить створення нових механізмів, таких як Новий банк розвитку, Ділова рада і Рада експертних центрів (Think-Tank Council) тощо.

Список використаної літератури

1. Алексеев А. С. БРИК новой волны [Электронный ресурс] / А. С. Алексеев // Ведомости. — 14.09.2010. — № 172. - Режим доступа : <http://www.newsweek.com/en> ; Alekseev A. S. BRIK novoy volny [Elektronnyy resurs] / A. S. Alekseev // Vedomosti. — 14.09.2010. — № 172. - Rezhim dostupa : <http://www.newsweek.com/en> (дата звернення 12.05.2019).

2. Гурков А. В. Страны БРИКС: больше различий, чем сходства [Электронный ресурс] / А. В. Гурков, Ч. Даньхун // Deutsche Welle. - 2014|. – 14 июля. – Режим доступа : <https://www.dw.com/ru/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%8B-%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BA%D1%81-%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B5-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%B9-%D1%87%D0%B5%D0%BC-%D1%81%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0/a-17784562> ; Gurkov A. V. Strany BRIKS: bolshe razlichiy, chem skhodstva [Elektronnyy resurs] / A. V. Gurkov, Ch. Dankhun // Deutsche Welle. - 2014|. – 14 iyulya. – Rezhim dostupa : <https://www.dw.com/ru/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%8B-%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BA%D1%81-%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B5-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%B9-%D1%87%D0%B5%D0%BC-%D1%81%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0/a-17784562> (дата обращения 12.05.2019).

3. Давыдов В. М. Восходящие страны-гиганты на современной мировой арене [Электронный ресурс] / В. М. Давыдов // Латинская Америка. - 2009. - № 7. - С. 7-21. – Режим доступа : <https://elibrary.ru/item.asp?id=25337712> ; Davydov V. M. Voskhodyashchie strany-giganty na sovremennoy mirovoy arene [Elektronnyy resurs] / V. M. Davydov // Latinskaya Amerika. - 2009. - № 7. - S. 7-21. – Rezhim dostupa : <https://elibrary.ru/item.asp?id=25337712> (дата обращения 18.05.2019).

4. Мураев Е. В. БРИКС: новый формат будущего [Электронный ресурс] / Е. В. Мураев // Корреспондент. – 2018. – 30 июля. – Режим доступа : <https://blogs.korrespondent.net/blog/world/3995445/> ; Muraev Ye. V. BRICS: novyy format budushchego [Elektronnyy resurs] / Ye. V. Muraev // Korespondent. – 2018. – 30 iyulya. – Rezhim dostupa : <https://blogs.korrespondent.net/blog/world/3995445/> (дата звернення 29.05.2019).

5. Сафарова С. Н. Индия в условиях глобализации [Электронный ресурс] / С. Н. Сафарова // Молодой ученый. - 2017. - №14. – Режим доступа <https://moluch.ru/archive/148/41552/> ; Safarova S. N. Indiya v usloviyakh globalizatsii [Elektronnyy resurs] / S. N. Safarova // Molodoy uchenyy. - 2017. - №14. – Rezhim dostupa <https://moluch.ru/archive/148/41552/> (дата звернення 22.04.2018).

6. Уфимская декларация IV Профсоюзного форума стран БРИКС [Электронный ресурс] : принята 9 июля 2015 г. в Уфе (Российская Федерация). – Режим доступа : www.BRICS2015.ru/load/361083 ; Ufimskaya deklaratsiya IV Profsoyuznogo foruma stran BRIKS [Elektronnyy resurs] : prinyata 9 iyulya 2015 g. v Ufe (Rossiyskaya Federatsiya). – Rezhim dostupa : www.BRICS2015.ru/load/361083 (дата звернення 29.05.2019).

7. Форталезская декларация [Электронный ресурс] : принята по итогам шестого саммита БРИКС, г.Форталеза, Бразилия, 15 июля 2014 г. – Режим доступа : www.tunisie.mid.ru/brics/brics_06.pdf ; Fortalezskaya deklaratsiya [Elektronnyy resurs] : prinyata po itogam shestogo sammita BRIKS, g.Fortaleza, Braziliya, 15 iyulya 2014 g. – Rezhim dostupa : www.tunisie.mid.ru/brics/brics_06.pdf (дата звернення 28.05.2019).

8. Вань Цинсун Перспективы и вызовы сотрудничества стран БРИКС: взгляд из Китая [Электронный ресурс] / Цинсун Вань // Свободная мысль. – 2015. - № 6. – Режим доступа : <http://svom.info/collection/26/?page=2> ; Van Tsinsun Perspektivy i vyzovy sotrudnichestva stran BRIKS: vzglyad iz Kitaya [Elektronnyy resurs] / Tsinsun Van // Svobodnaya mysl. – 2015. - № 6. – Rezhim dostupa : <http://svom.info/collection/26/?page=2> (дата звернення 12.05.2019).

9. Явнова И. И. БРИКС: история создания [Электронный ресурс] / И. И. Явнова // Актуальные вопросы общественных наук: социология, политология, философия, история : сб. ст. по матер. LIII междунар. науч.-практ. конф., г. Новосибирск, 23 сент. 2015 г. - Новосибирск : СибАК, 2015. – Режим доступа : <https://sibac.info/conf/social/liiii/42892> ; Yavnova I. I. BRICS: istoriya sozdaniya [Elektronnyy resurs] / I. I. Yavnova // Aktualnye voprosy obshchestvennykh nauk: sotsiologiya, politologiya, filosofiya, istoriya : sb. st. po mater. LIII mezhdunar. nauch.-prakt. konf., g. Novosibirsk, 23 sent. 2015 g. - Novosibirsk : SibAK, 2015. – Rezhim dostupa : <https://sibac.info/conf/social/liiii/4> (дата звернення 12.05.2019)

10. Ethekwini declaraton [Electronic resource] // V BRICS Summit, March 27, 2013, Durban, South Africa. - Mode of access : <http://www.nkibrics.ru/pages/summit-docs> (дата звернення 29.05.2019).

11. Goa declaration [Electronic resource] // VIII BRICS Summit, October 16, 2016, Goa, India. - Mode of access : <http://www.nkibrics.ru/pages/summit-docs> (дата звернення 29.05.2019).

12. Wilson D. Dreaming With BRICs: The Path to 2050 [Electronic resource] / D. Wilson, R. Purushothaman. – Mode of access : <https://www.goldmansachs.com/insights/archive/archive-pdfs/brics-dream.pdf> (дата звернення 10.05.2019).

Стаття надійшла до редакції 02.06.2019 р.

A. Trofymenko
M. Alyoshina

MAJOR DEVELOPMENT STAGES OF BRICS

The article analyzes the establishment and development of BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa). BRICS is a part of international associations of a new type. It is a political informal club that unites countries with fast-moving economies. The BRICS Group dates back to 2006, since then member-states have been increasingly coordinating their policies on key international issues. In addition, BRICS countries have played an active role in shaping the multipolar world order and developing modern models for world financial and trading systems.

The authors determined the rationale behind the establishment of BRICS, examined the process of its evolution from the virtual project up to the real organization, highlighting four main stages of its development. The first period (2001-2006) encompasses the development of a virtual association project, the second stage (2006 - 2011) is characterized by its realization through establishing dialogue between member-states within the framework of annual official summits. The third stage (2011-2014) kicks off with the expansion of the group with the inclusion of South Africa and it is characterized by deepening of the political dialogue on the most pressing international development problems. The inclusion of new spheres of interaction is also peculiar of this period. The fourth stage (from 2014) displays the transition of this association to a qualitatively new interaction level, as evidenced by the creation of new mechanisms, such as the Bank for Reconstruction and Development, the Business Council and the Think-Tank Council, etc.

Particular attention has been paid to the creation of the Bank for Reconstruction and Development BRICS. It is aimed at assisting member-states in times of crisis, as well as at financing infrastructure projects, and promoting the development of private and public businesses.

The analysis of "outreach" format, which makes provision for bringing leaders of other countries to BRICS summits, in order to expand the scale of interaction and to increase its influence on the international arena.

Key words: *BRICS, international organization, summit, Bank for Reconstruction and Development, outreach format.*